

KONSTANTY TOŁWIŃSKI (1876—1961)

Nazwisko Konstantego Tołwińskiego zrosło się na stałe z zagadnieniami budowy geologicznej Karpat i ich przedgórza oraz poszukiwaniem na tych obszarach złóż ropy i gazu.

Urodzony 24 grudnia 1876 w Krepkowie na Wileńszczyźnie, po ukończeniu szkoły powiatowej w Siewierzu przenosi się w r. 1893 do dwuletniej

szkoły rzemieślniczej w Warszawie, a następnie w r. 1894 do Dąbrowy Górniczej, gdzie w r. 1899 kończy szkołę sztygarów. Za udział w robotniczym ruchu został aresztowany przez ochronę carską i był więziony przez dwa lata, a następnie przebywał trzy lata na wygnaniu w Archangielsku. W latach 1904—1910 odbywa studia geologiczne na Uniwersytecie w Szwajcarii kończąc je uzyskaniem doktoratu u prof. Heima.

Po krótkim pobycie na Sumatrze wraca do Europy i angażuje się na krótko jako geolog w Szwajcarii, by w r. 1914 powrócić do kraju. Od r. 1916 rozpoczyna pracę w Borysławiu, gdzie w r. 1919 obejmuje kierownictwo

Stacji Geologicznej, którą prowadzi nieprzerwanie do r. 1941. Kiedy w r. 1923 został zlikwidowany oddział geologiczny Państwowego Urzędu Naftowego, kierownictwo nowo utworzonego Wydziału Naftowo-Solnego w PIG objął K. Tołwiński. Od tej chwili stał się on inspiratorem badań, których zadaniem było z jednej strony wyjaśnienie budowy geologicznej przede wszystkim Karpat Wschodnich, z drugiej zaś warunków akumulacji ropy i gazu w tej strefie. Wynikiem pierwszego kierunku było wykonane przez B. Bujalskiego, E. Jabłońskiego i S. Weignera, S. Krajewskiego, B. Świderskiego i K. Tołwińskiego znacznych prac geologicznych — kartograficznych, które do dzisiaj stanowią podstawę nowoczesnej znajomości budowy tego odcinka Karpat. Jego dorobkiem osobistym w kartografii jest arkusz Skole (1000 km²), opublikowany zresztą jako całość znacznie później (1935) oraz zdjęcie geologiczne w rejonie Jasła. Zdjęcia te zostały ujęte przez K. Tołwińskiego w ramy mapy geologicznej Karpat Wschodnich w skali 1 : 200 000 (1925) i umożliwiły zorganizowanie w Polsce w tym roku pierwszego kongresu Karpackiej Asocjacji Geologicznej. Uważał on, iż prace te mają nie tylko znaczenie teoretyczne, ale mają być również podstawą prac poszukiwawczych za ropą naftową.

Drugą domeną jego zainteresowań stał się Borysław, wówczas główna baza wydobywania ropy w Polsce, tak od strony budowy geologicznej, jak i rozmieszczenia złóż ropy. Rezultaty jego badań zostały opublikowane w specjalnych biuletynach Stacji Geologicznej w Borysławiu. Na podkreślenie zasługuje biuletyn 11 (1924), w którym K. Tołwiński już wtenczas omawia możliwość stosowania wtórnych metod eksploatacji ropy w Polsce. Jego inicjatywie należy zawdzięczać pierwszy kompletny opis

pól naftowych (1928) Karpat Wschodnich. W r. 1926 pojawia się pod jego redakcją nowe wydawnictwo — miesięcznik Statystyka Naftowa, przemianowana w r. 1932 na Geologię i Statystykę Naftową, i w r. 1934 na Kopalnictwo Naftowe w Polsce, które do połowy r. 1939 informowało o najważniejszych faktach dotyczących prac wiertniczych i wydobywania ropy i gazu, i w którym pojawiło się szereg bardziej szczegółowych opisów złóż naftowych.

Kiedy w r. 1924 odkryto pierwsze złożo gazu w zapadlisku przedkarpackim, zwrócił on uwagę na konieczność prowadzenia badań geofizycznych i geologicznych za pomocą „wierceń rdzeniowych oraz głębszych otworów eksploracyjnych” Uważał również, że prace poszukiwawcze powinny być popierane i nawet inicjowane przez państwo. Za główny obszar poszukiwań uważał on strefę czoła elementu wglębnego między Dobromilem i Prutem, uznając słusznie, iż stanowi on jeden wielki element tektoniczny. Powojenne prace i odkrycia złóż ropy przez geologów radzieckich potwierdziły w pełni tę ideę.

Ukoronowaniem jego pracy na polu naftowym Borysław jest piękna monografia (1934—37), w której zostały zebrane wszystkie dane tak o budowie geologicznej, jak i ropo- i gazonośności tego interesującego złoża. W r. 1938 na Zjeździe Naftowym występuje z apelem popartym później wypowiedziami publikowanymi, w których podkreślił konieczność wzmożenia wierceń poszukiwawczych tak w Karpatach, jak i na Przedgórzu. W r. 1939 ukazuje się pod jego redakcją piękna mapa geologiczna Karpat Wschodnich w skali 1 : 200 000, na której po raz pierwszy wyznaczono granicę zasięgu „antyklinorium stebnickiego”, zwaną do dziś przez geologów radzieckich linią Tołwińskiego.

Tragiczne wydarzenia r. 1939 zahamowują tylko na krótko jego energię. Już w r. 1940 z jego inicjatywy grono geologów przygotowało nowe monografie pól naftowych Karpat Wschodnich, a na r. 1941 zorganizował ekspedycję geologiczną na Bukowinę dla wykonania kompletnego zdjęcia geologicznego tego obszaru. W okresie niemieckiej okupacji Borysławia usuwa się w cień przenosząc się w r. 1943 do Zakopanego.

Zakończenie działań wojennych na obszarze kraju jest dla niego sygnałem powrotu do aktywnej pracy, przede wszystkim na niwie naftowej. Zostaje doradcą geologicznym Centralnego Zarządu Przemysłu Naftowego i Przedsiębiorstwa Poszukiwań Naftowych. Bierze udział w konferencjach poświęconych ukierunkowaniu prac poszukiwawczych, wskazując na obszary szczególnie jego zdaniem uprzywilejowane geologicznie dla eksploatacji. Z jego inicjatywy prowadzono prace poszukiwawcze w rejonie Skoczowa uwieńczone odkryciem pola gazowego Dębowiec oraz w obszarze zatoki gdowskiej. Wielokrotnie zwraca uwagę na region Tarnowa, w którym już po jego śmierci odkryto złożo gazu. Wypowiada się (1947) na temat kierunków prac poszukiwawczych na obszarze całego kraju. W r. 1956 jeszcze raz publikuje swoje poglądy na tektonikę Karpat z uwzględnieniem specjalnym strefy fałdów wglębnych (salidy).

W latach 1958—60 przewodniczy radzie naukowej Instytutu Naftowego interesując się do końca życia nowościami z geologii naftowej.

Był człowiekiem niezwykle prawego charakteru i dobrego serca, co uwidoczniło się zwłaszcza w trudnych latach wojny, ogromnym entuzjazmą pracy, której poświęcał się bez reszty.

Zmarł 16 maja 1961 r.

RÉSUMÉ

Konstanty Tołwiński étudiait la géologie en Suisse, chez le professeur Albert Heim et y obtint le titre de docteur en 1910. Plus tard il travaillait comme géologue en Suisse et en Sumatra. En 1914 il revient en Pologne et jusqu'en 1939 il travaille comme géologue du pétrole au Service Carpatique à Borysław, dont il est en même temps directeur. Entre 1946—61 il est conseiller géologue de l'Entreprise des Recherches du Pétrole à Cracovie.

Konstanty Tołwiński publia plus de 100 travaux géologiques. Il vaut en citer les plus importants monographie: „Mines de pétrole et de gaz naturel en Pologne. II. Borysław (1934—1937); „Carpathes orientales; Carte géologique 1 : 200 000 (1939)” et un travail qui résumait toutes ses opinions sur la tectonique des Carpathes „The chief elements of the Carpathian Mts and the Salides Ranges” (Summary) (1956).

Professeur Konstanty Tołwiński, le géologue polonais éminent fut élu membre honoraire de la Société Géologique de Pologne en 1957.

Stanisław Wdowiarz

traduit par M. Świątkowska